

Gestolen joodse huizen in Nuenen

Eeneindscheweg 71, 72, 73

Louis Bressers

Op 27 mei 2020 zond de KRO-NCRV in de serie *Pointer* een reportage uit over *De verdwenen joodse huizen* in de Tweede Wereldoorlog. Huizen van al of niet gedeporteerde joden werden door de Duitsers in beslag genomen en via louche makelaars en met medewerking van al even bedenkelijke notarissen verkocht aan mensen die er geen bezwaar tegen hadden om voor weinig geld het gestolen goed van vermoorde landgenoten te kopen en zo snel veel geld te verdienen.

Roof

Al direct na het begin van de oorlog zijn de Duitsers begonnen met hun plunder- en rooftocht door Nederland. De maatregelen tegen joden hadden hun hoogste prioriteit. Behalve hun geld en goederen en uiteindelijk hun leven, stalen zij ook hun onroerend goed.

Op 11 augustus 1941 vaardigde de bezetter de Verordening 154/1941 uit *betreffende het joodsche grondbezit*. Deze hield in dat joodse ingezetenen al hun onroerend goed moesten aanmelden bij de Niederländische Grundstücksverwaltung, de Duitse dienst die voor de afhandeling daarvan was opgetuigd. Als de eigenaars afgevoerd waren, werden de huizen geconfisqueerd en verkocht. Een Haagse NSB-makelaar, Dirk Hidde de Vries, had een maatschappij opgericht, het *Algemeen Nederlands Beheer van Onroerende Goederen* (A.N.B.O.), die volmacht had om namens de Duitsers het in beslag genomen onroerend goed te beheren en te verhandelen.

De administratie hiervan werd door de Duitsers bijgehouden in de zogeheten Verkaufsbücher. Hierin werden ondermeer nauwgezet genoteerd: de eigenaars, de adressen van de huizen, de kopers, de notarissen en de prijzen waarvoor de huizen verkocht werden. Deze Verkaufsbücher worden nu bewaard in het Nationaal Archief in Den Haag en zijn digitaal raadpleegbaar <https://data.overheid.nl/dataset/verkaufsb-cher>

Hierin staan 7108 vermeldingen van joodse eigenaren in Nederland die op deze manier hun onroerend goed kwijtraakten, sommigen hadden meerdere huizen, waardoor het aantal huizen nog ver boven de 7108 ligt. In Amsterdam waren er dat 1778, in Den Haag 400.

Nuenen komt op het eerste oog niet voor op de lijst¹, maar onder de 34 adressen in Eindhoven vinden we: Eeneindscheweg 71, 72, 73.

In Eindhoven is nooit een Eeneindscheweg geweest, die bestond alleen in Nuenen. En daar vinden we inderdaad aan de voormalige Eeneindseweg deze huizen, nu in de Zuiderklamp de nummers 71, 73 en 75. In onderstaand artikel wordt dieper ingegaan op de geschiedenis van deze huizen.

Petrus Staal en Salomon Wolf

Op 13 maart 1928 kochten Petrus Nicolaas Leonardus Staal en Salomon Wolf uit Eindhoven enkele percelen grond aan de *Eeneindsche dijk*.

Beide heren kenden elkaar van Philips: Petrus Staal, geboren in Haarlem in 1875, was in september 1898 als eerste assistent bij Gerard Philips in dienst gekomen. Hij werd directeur van de gloeilampenfabriek en maakte de hele opbouw van het bedrijf vanaf het begin mee. Daarnaast bekleedde hij nog veel andere functies, onder andere bestuurslid van het St.Josephziekenhuis en lid van de Provinciale Staten.²

Salomon Wolf was geboren in 1880 in Zuidbroek, Groningen. Hij kwam

Petrus Nicolaas Leonardus Staal

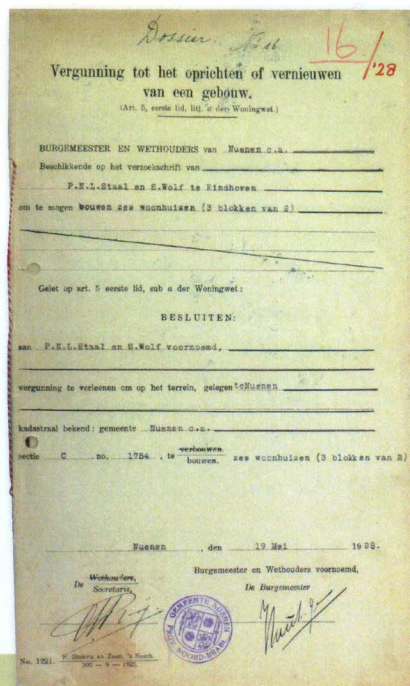
in 1912 naar Eindhoven in de Rechtestraat, en verhuisde in 1915 naar Parklaan 5, later hernummerd in Parklaan 77 in Tongelre, toen hij trouwde met Sara Polak. Zij kregen daar twee kinderen, Max en Albert.

Salomon Wolf werd hoofdaccountant bij Philips, hij was mede-grondlegger van het Philips Pensioenfonds en ook initiatiefnemer bij de oprichting van de Etos, de coöperatieve inkoopvereniging van levensmiddelen voor Philipspersoneel. Hieruit blijkt wel zijn betrokkenheid bij en inzet voor de belangen van het personeel. Ook bouwde hij een twintigtal huizen in Woensel en Stratum en dus ook in Nuenen. Op 11 april 1939 verhuisde hij naar Wassenaar.

Een jaar later breekt de oorlog uit. Wanneer precies is niet bekend, maar al gauw wordt hij net als veel andere joodse landgenoten opgepakt. Waar hij daarna verblijft is niet duidelijk. Hij zou als gijzelaar opgesloten zijn in Haaren³ maar in het *Gedenkboek Gijzelaarskamp Haaren*⁴ komt zijn naam niet voor. Volgens andere bronnen zou hij ook in kamp Vught gezeten hebben, maar dat kan niet, daar werden pas vanaf januari 1943 mensen gevangen

Salomon Wolf met echtgenote Sara Polak en kind Max in de achtertuin van zijn vriend Henri Reufel in de Parklaan in Tongelre [foto: Henri Reufel]

De vergunning voor de bouw van zes huizen

vergunning aan voor zes woonhuizen (drie blokken van twee) op perceel C 1754⁵ en op 19 mei 1928 (sic) werd deze verleend. Met de uitvoering ervan werd belast P.B. van Heugten, timmerman in Eindhoven. De huizen moeten snel gebouwd zijn, want op 5 oktober 1928 trekken de eerste bewoners er al in.⁶ In de buurt worden de huizen al snel de zes huizen genoemd en ook wel de huizen van Staal.

Splitsing

Tot 1940 blijven huizen en grond gezamenlijk eigendom van Staal en Wolf. Op 5 juni 1940 wordt het bezit gesplitst: ze nemen elk de helft van de grond en drie huizen: Staal de noordelijke drie, Wolf de drie zuidelijke, de huidige nummers Zuiderklamp 71, 73 en 75. Het middelste blok wordt dus gedeeld. De familie Wolf woont dan al in Wassenaar. In 1942 wordt alle van Van de Water ge-

gehouden. Zeker is dat hij in oktober 1942 in het nieuwe kamp Ratingsee bij Duisburg aankwam, waar de gevangenen ingezet werden om puin te ruimen na de geallieerde bombardementen. Al op 30 oktober 1942 overlijdt hij daar door ondervoeding, uitputting en mishandeling, 62 jaar oud. Zijn vrouw en twee kinderen duiken onder en overleven de oorlog wel.

Zes huizen op de Eeneindscheweg

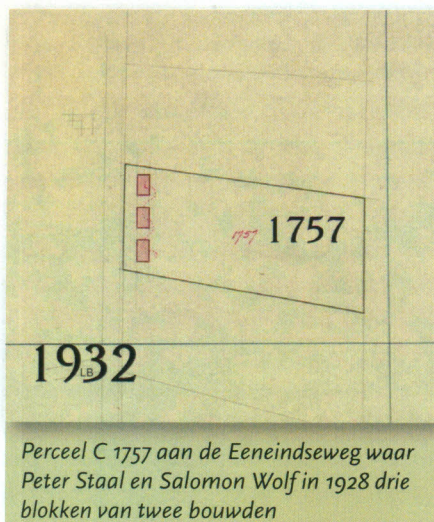
Zoals gezegd kochten Petrus Staal en Nicolaas Wolf op 13 maart 1928 enkele percelen bouwland, dennenbos en weiland samen 3,24 ha van Judocus van de Water in Gerwen, en bijna een hec-

NAAM	VOORNAMEN	BEHOEF	WOONPLAATS
Staal	Salomon	parkouder	Wassenaar
Wolf			

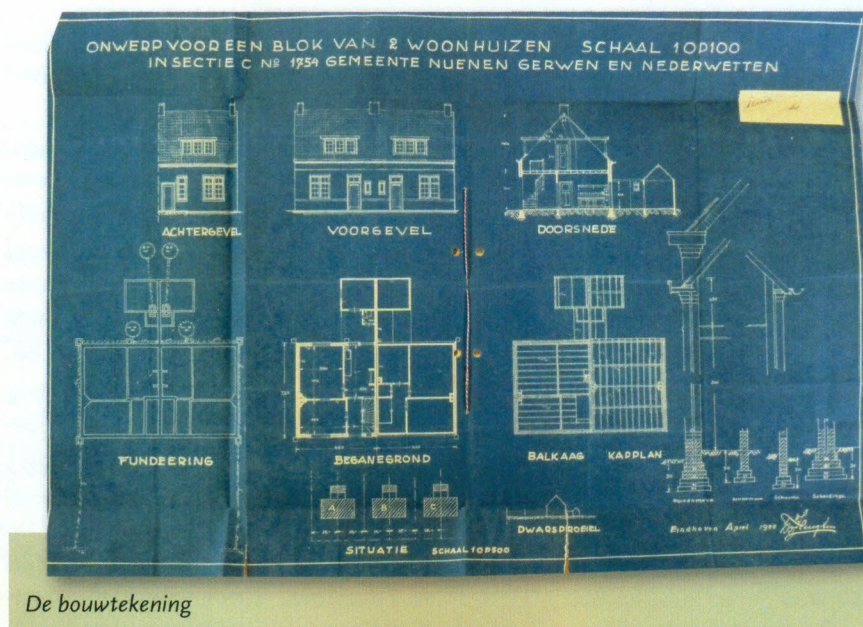
Handwritten notes on the right: *Al 4528*, *1928*, *1929*, *1930*, *1931*, *1932*, *1933*, *1934*, *1935*, *1936*, *1937*, *1938*, *1939*, *1940*, *1941*, *1942*, *1943*, *1944*, *1945*, *1946*, *1947*, *1948*, *1949*, *1950*, *1951*, *1952*, *1953*, *1954*, *1955*, *1956*, *1957*, *1958*, *1959*, *1960*, *1961*, *1962*, *1963*, *1964*, *1965*, *1966*, *1967*, *1968*, *1969*, *1970*, *1971*, *1972*, *1973*, *1974*, *1975*, *1976*, *1977*, *1978*, *1979*, *1980*, *1981*, *1982*, *1983*, *1984*, *1985*, *1986*, *1987*, *1988*, *1989*, *1990*, *1991*, *1992*, *1993*, *1994*, *1995*, *1996*, *1997*, *1998*, *1999*, *2000*, *2001*, *2002*, *2003*, *2004*, *2005*, *2006*, *2007*, *2008*, *2009*, *2010*, *2011*, *2012*, *2013*, *2014*, *2015*, *2016*, *2017*, *2018*, *2019*, *2020*.

tare heide (perceel C 1757) van Adriaan Boset uit Nuenen, alles gelegen in de Refelingse heide aan de Eeneindschedijk voor 8100 gulden. Op het laatste perceel werden de zes huizen gebouwd. Op 9 mei 1928 vroegen zij een bouw-

kochte grond terug verkocht aan Wout van de Water, de zoon van Judocus. Misschien hadden Staal en Wolf plannen gehad om daar nog meer huizen te bouwen, maar hebben ze daar vanwege de oorlog van afgezien.

Perceel C 1757 aan de Eeneindseweg waar Peter Staal en Salomon Wolf in 1928 drie blokken van twee bouwden

De bouwtekening

Beheer overgenomen

Ondertussen is het Duitse onteigningsprogramma op gang gekomen, ook Salomon Wolf krijgt daarmee te maken.

In de legger van het kadaster vinden we bij het bezit van Salomon Wolf in Nuenen in 1942 bijgeschreven: *In beheer overgenomen door de Niederländische Grundstücksverwaltung ingevolge par 7 154/41*. Dit betekent dus dat Wolf geen eigenaar meer is, zijn huizen worden met één pennestreek gestolen door de Duitsers. (Ook worden zijn huizen in Eindhoven aan de Eckartseweg, de Kersenstraat en de Barriereweg en zijn woonhuis in Wassenaar in beslag genomen).

De huizen in Nuenen worden op 22 maart 1943 verkocht. De koper is architect J.L.A. Rooijackers uit Beek en Donk. Hij betaalt 6800 gulden voor de drie huizen. De notaris die de koopakte passeert is Herman Joseph Paul Hoffmann in Eindhoven (zie kader).

In de koopakte staat dat het onroerend goed overgenomen is *van den gerechtigde, zijnde de Heer Salomon Wolf, Particulier wonende te Wassenaar, Groot Haesebroekscheweg 43*. Salomon Wolf is dan al vijf maanden dood.

Elf dagen later, op 2 april 1943 verkoopt Rooijackers het zuidelijke blok, de nummers 73 en 75, voor 4500 gulden door aan Wilhelmus Maas, winkelier in Erp, dat wil zeggen: de huizen komen op naam van zijn acht zeer minderjarige kinderen, allen geboren tussen 1930 en 1941. Willem Maas en zijn vrouw

zijn de vruchtgebruikers van het nieuw verworven goed.

Voor de bewoners verandert niets, maar waarschijnlijk komt nu iemand anders wekelijks de huur, de oorlogswinst, ophalen.

Rechtsherstel

Al tijdens de oorlog werkt de Nederlandse regering in Londen aan wetgeving die moet leiden tot rechtsherstel na de oorlog en na de oorlog wordt dit ook spoedig ter hand genomen. Al het ontvreemde onroerend goed moet terug naar de oorspronkelijke eigenaars. Als dit al enkele keren verkocht was en de laatste koper had te goeder trouw gehandeld, met andere woorden hij wist niet dat het huis van joden was gestolen, kon dit wel tot problemen leiden. Als duidelijk was dat de koper willens en wetens deze huizen gekocht had, werden hem deze zonder meer ontnomen. Dat was hier het geval. De Stichting N.E.P.A.G. in Amsterdam was belast met de teruggave.

De drie huizen van Salomon Wolf werden op 30 december 1949 voor notaris Steensma in Eindhoven via de Regeling Rechtsherstel teruggegeven aan Sara Polak, nu de weduwe van Salomon Wolf en haar twee zonen. De partijen waren overeengekomen om *ter voorkoming van een rechtsherstelprocedure het rechtsherstel in der minne te regelen*. De koopcontracten van 1943 worden *nietig en van onwaarde verklaard en geacht niet te zijn geschied*, als hadden zij nooit bestaan en de eigendomsrech-

ten van Rooijackers en Maas worden vernietigd. Er komt nu geen geld aan te pas. Over schadeherstel, mevrouw Wolf heeft zes jaar huur van drie huizen gederfd, of smartegeld heb ik niets gevonden.

In 1955 verkocht zij de huizen aan Johannes Damen en Pieter Kramer.

Zuiderklamp 71 (rechts)

Zuiderklamp 73 en 75

Noten

- 1 Wel staat P.Spijkers uit Nuenen op de lijst als koper van drie huizen in de Koekoeklaan en Tuinstraat in Eindhoven.
- 2 H.Brugmans e.a., *Persoonlijkheden in het Koninkrijk der Nederlanden*, 1958. Digitale versie: <http://resources.huygens.knaw.nl/retroboeken/persoonlijkheden/>
- 3 Dit althans meldt: <https://brabantsege-sneuvelden.nl/persoon/salomon-wolf-zuidbroek-1880>
- 4 *Gedenboek Gijzelaarskamp Haaren*, Den Haag, 1947.
- 5 In de aanvraag en in bouwvergunning wordt perceel C 1754 genoemd, maar de huizen worden gebouwd op perceel C 1757. Of hier sprake is van een verschrijving of dat de plannen gewijzigd zijn, is niet meer na te gaan.
- 6 Bij de bouw in 1928 krijgen ze het adres Eeneind en, van noord naar zuid, de huisnummers C 221a6, C 221a5, C 221a4, C 221a3, C 221a2 en C 221a1. In 1936 wordt Nuenen hernummerd, de nummers worden dan respectievelijk C 76, C 75, C 74, C 73, C 72 en C 71. In 1956 worden ze Eeneindseweg 29 t/m 39 en sinds 1974 staan ze in de nieuwe wijk Zuiderklamp en hebben de oneven huisnummers 65 t/m 75.

In het Eindhovens Dagblad van 29 mei 2017 wordt de dochter van notaris Hoffmann, Loes geïnterviewd ter gelegenheid van haar 100e verjaardag: Zij spreekt weinig vleidend over haar vader: „Onomwonden vertelt Loes Hoffmann haar geschiedenis. Geboren in Eindhoven, vader was notaris Paul Hoffmann en moeder heette Tineke van der Harten. Zowat het eerste wat dochter Loes deze middag naar voren brengt is: „Ik ben rond mijn twintigste op de bonnefooi naar Amsterdam vertrokken, want ik kon niet meer met die man aan één tafel zitten.” *Die man*, dat was haar vader, van Duitse komaf. „Hij is in zijn hart altijd een mof gebleven” stelt Loes Hoffmann. „Ik heb dat nooit kunnen begrijpen. Hij was notaris, dan heb je toch verstand?” <https://www.ed.nl/eindhoven/loes-hoffmann-uit-eindhoven-ik-ben-tevreden-want-ik-mankeer-helemaal-niks~a6ba1e4f/>

In de Verkaufsbücher is Hoffmann betrokken bij veertig transacties, twintig keer bij Eindhovense huizen, maar ook onder andere in 's-Hertogenbosch, Vught en Hilversum. In 1924 had Wolf nota bene bij deze notaris zijn testament opgemaakt.